

Pekkasen työryhmän raportti

MARTTI HETEMÄKI

1 Johdanto*

Tasavallan presidentti asetti kesäkuussa 1994 työryhmän, jonka tehtävänä oli:

- analysoida työttömyyden pysyvän alenemisen tiellä olevia esteitä
- koota asiantuntijoiden tästä laatimat selvitykset ja ehdotukset
- tehdä selkeät suositukset toimenpiteiksi ja toimintalinjoiksi, jotka tehokkaasti vähentävät työttömyyttä.

Toimitusjohtaja *Matti Pekkasen* vetämä työryhmä etsi kesän aikana vastauksia kysymyksiin, joihin asiantuntijat Suomessa ja muissa maissa eivät tähän mennessä ole löytäneet kunnon vastauksia. Tämän huomioon ottaen voi työryhmä mielestäni olla tyytyväinen jo siihen, että se pystyi esittämään harkinnanarvoisia ehdotuksia työttömyyden vähentämiseksi ja talouspolitiikan linjan vetämiseksi. Kun aika oli lyhyt ja kun työryhmä päätyi esittämään varsin kunnianhimoista ja yksityiskohtaista ohjelmaa, ei ole ihme, että se sisältää myös hutilyöntejä. Seuraavassa yritän ekonomistin silmin arvioida, missä Pekkasen ryhmä jäi pahiten puolitiehen, mikä ryhmän ohjelmassa on kantavaa ja miten sitä voitaisiin kehittää.

* Kiitän *Juhana Hukkista* ja *Klaus Tuoria* hyödyllisistä kommentteista. Tietyksi vastaan yksin tässä esitetyistä näkemyksistä, eivätkä ne välttämättä vastaa myöskään valtiovarainministeriön kantaa.

2 Pekkasen paketti

Pekkasen työllisyystyöryhmän esitys eli ns. paketti sisältää seuraavat kuusi keskeistä kohtaa:

- 1 Eduskunnan, hallituksen, puolueiden ja keskeisten työmarkkina-, etu- ja kansalaisjärjestöjen on sitouduttava pakettin tavoitteisiin.
- 2 Lailla leikataan valtion menojen tasoa 16 mrd mk vuoteen 2000 mennessä.
- 3 Säilytetään nykyinen hyvä kilpailukyky (Tulopoliittinen selvitystoimikunta seuraa).
- 4 10 mrd mk tuloverokevennys vuoteen 2000 mennessä ja ylin rajavero 50 prosenttiin.
- 5 Pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen myönnetään 1 mrd mk lisää jo 1995.
- 6 Ns. nuorisokansliapäällikkötyöryhmän esitykset toteutetaan 1995-96.

Pekkasen pakettiin sitoutumisen on sen julkistamisen yhteydessä ilmoitettu merkitsevän ennen muuta yllä oleviin kohtiin sitoutumista.

Pekkasen työryhmän raportti lähtee aivan oikein siitä, että nopea ja kestävä talouskasvu on työttömyyden laskun tärkein ehto. Toisaalta työryhmä ei riittävästi painota työmarkkinoiden toimivuutta lisääviä toimia. Työryhmät ehdotukset ovat tältä osin luonteeltaan lähinnä marginaalisia. Lisäksi työryhmä ei ole ottanut työmarkkinoiden toimivuusasiaa sen yllä esitettyihin pääkohtiin.

3 Työmarkkinoiden toimivuus

Pekkasen työryhmän visiossa työllisyys kasvaa vuoteen 2000 mennessä 330 000 henkilöllä. Tämä ei ole mahdotonta, mutta se vaatii entistä huomattavasti suurempaa palkkajoustoa ja -hajontaa, yleistä palkkamalltia ja sosiaali- ja työttömyysturvan uudistuksia.

Kysynnän romahtaminen on ollut työttömyyden kasvun ehdottomasti tärkein syy, ei esim. työmarkkinoiden heikko toimivuus. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että ilman työmarkkinoiden toimivuuden paranemista jostakin ulkoa annetut kysyntä ja talouskasvu voisivat palauttaa työllisyyden ennalleen. Talouskasvua ja kysyntää ei synny, jos työn tekeminen ja teettäminen eivät ole riittävän kannattavia.

Nykyistä suuremman palkkahajonnan tarpeesta puhuvat seuraavat kolme näkökohtaa. Ensinnäkin uudet työpaikat syntynevät paljolti yksityiseen palvelusektoriin. Julkisen sektorin, maa- ja metsätalouden, teollisuuden ja rakennustoiminnan yhteenlaskettu työllisyys ei lisääntyne merkittävästi. Toiseksi suljettu sektori kohtaa ETA- ja EUratkaisujen myötä enenevässä määrin ulkomaista kilpailua. Kolmanneksi vaadittava palvelujen kysynnän kasvu edellyttää, että niiden suhteellinen hinta laskee.

Työryhmä luettelee 26 käyttämänsä asiantuntijaselvitystä. Kaikki 23 kotimaista lähettä ovat komiteamietintöjä, työryhmämuistioita tai vastaavia raportteja. Nämä virkamiesraportit ovat yleensä ansiokkaita, mutta niissä on usein kaksi vikaa. Ensinnäkään ne eivät yleensä ole mikään uusien ideoiden lähde. Toinen näiden raporttien vika on niiden hampaattomuus politiikkajohtopäätösten osalta. Hampaattomuus johtuu siitä, että viralliset raportit varovat astumasta pahasti kenenkään valmistelussa mukana olevan osapuolen varpaille. Työvoimapolitiikan kohdalla tämä tarkoittaa työmarkkinaosapuolten varpaita.

Myös työryhmän raportissa mainitut kolme ulkomaista lähettä (*EU:n ns. Valkoinen kirja, OECD:n Työllisyys/työttömyystutkimus ja ns. Lindbeckin komitean raportti*) ovat Lindbeckin

komitean raporttia lukuunottamatta kovin ympäripyöreitä suosituksissaan. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä kansainvälisten organisaatioiden suositukset ovat usein hyvin yleisiä ja eri maiden viranomaisten näkökannat huomioon ottavia kompromisseja.

Pekkasen työryhmän ulkomaisista lähteistä Lindbeckin raportti on myös siinä mielessä tärkein, että Ruotsissa työmarkkinoiden ongelmat ovat paljolti samanlaisia kuin Suomessa. Toisaalta Lindbeckin raportin suositukset eivät ole saaneet paljoa vastakaikua Pekkasen työryhmän raportissa.

Lindbeckin raportti suosittaa, että:

- "Työmarkkinalainsäädäntö on liberalisoitava ja työmarkkinapoliittisiin toimenpiteisiin liittyviä korvaustasoja on laskettava joustavampien työmarkkinoiden luomiseksi."

- "Matalan inflaation edellytysten parantamiseksi työmarkkinaosapuolten tulisi rajoittaa palkkanuovottelut yhdelle neuvottelutasolle, vaikka muista työehdoista voidaan tietysti neuvotella korkeammalla tasolla."

Pekkasen työryhmän ehdotukset työmarkkinoiden joustavuuden lisäämiseksi ovat:

- työaikalaki uudistetaan vastaamaan viime teskierroksella jo sovittuja työaikajärjestelyjä

- alle vuoden kestäneiden työsuhteiden irtisanomisaika lyhennetään kahdesta kuukaudesta yhteen kuukauteen.

- yt-lain edellyttämää neuvotteluaikaa lyhennetään osa-aikaistamis-, lomauttamis- ja irtisanomistapauksissa puoleen.

- työttömyysturvajärjestelmän uudistuksen valmistelu aloitetaan.

Näitä toimenpiteitä voidaan pitää työmarkkinoiden toimivuuden edistämisen kannalta riittämättöminä. Toimenpiteet eivät esim. lisää palkkajoustoa tai lievennä ns. sisäpiiri-ongelmaa.

Pekkasen työryhmä lisäisi huomattavasti valtion menoja työllisyys- ja koulutustukiin sekä tutkimukseen ja kehittämiseen. Näille menolisäyksille on ehkä esitettävissä hyviä perusteluja, mutta on syytä epäillä, loisivatko ne pysyviä työpaikkoja ilman, että tuetkin muodostuisivat pysyviksi. Kaiken kaikkiaan työryhmän koulutus- ja työvoimapoliitti-

set ehdotukset nojaavat keskeisesti siihen vanhaan reseptiin, jonka mukaan asioita ratkaistaan valtion menoja lisäämällä. Mielestäni työryhmän kantavimmat linjaukset löytyvät yleisen talouspolitiikan puolelta. Tämä on siinä mielessä hyvin tärkeää, että työryhmän visioima työttömyyden väheneminen perustuu ratkaisevasti nopeaan talouskasvuun ja sitä tukevaan yleiseen talouspolitiikkaan.

4 Pekkasen paketin järkevyyden

Pekkasen paketin järkevyyden riippuu siitä, seuraako sen toteutumisesta sellaisia myönteisiä vaikutuksia, joita ei muuten saavutettaisi. Tämä kysymys on itse asiassa syytä kääntää toisin päin: pystyykö Pekkasen paketti vähentämään esim. huonosti toimivien markkinoiden aiheuttamia kielteisiä ulkoisvaikutuksia? Voidaan osoittaa kolme kohtaa, joissa se voi näin tehdä.

Ensinnäkin työmarkkinat ovat Suomessa monopolistiset, koska ammattijärjestöt pystyvät varsin tehokkaasti säätelemään palkkoja ja muita työehtoja. Koko kansantalouden kannalta epätodelliset työmarkkinat merkitsevät negatiivista ulkoisvaikutusta, joka voi merkittävässä määrin selittää pysyvän ja korkean työttömyyden. Pekkasen paketti voi pienentää tätä ulkoisvaikutusta, jos se sitoo työmarkkinat työllisyyttä tukevaan maltilliseen ja joustavaan palkkapolitiikkaan.

Toiseksi valtion velkaantumisella voi olla negatiivisia ulkoisvaikutuksia, koska se lisää tulevaisuuden epävarmuutta. Epävarmuus valtion velan hallittavuudesta vaikuttaa pitkiä korkoja nostavasti. Valtion velkaantuminen merkitsee myös tulevaisuuteen lykättyä verotusta ja talouden kasvumahdollisuuksien kaventumista.

Kolmas negatiivinen ulkoisvaikutus, jota Pekkasen paketti voi pienentää, on inflaatio. Yksittäisen yrityksen, työntekijän tai ammattiliiton kannalta inflaatio ei ole ongelma. Inflaation huomattava kiihtyminen edellyttäisi kuitenkin rahapolitiikan olennaista kiristämistä. Talouden ongelmat huomioon ottaen korkojen nousulla olisi puolestaan nyt erittäin tuntuva talouskasvua hidastava vaikutus. Inflaatio-odotusten laskeminen osapuolten

sitoutumisen kautta voisi sitä vastoin laskea pitkiä korkoja sekä vähentää epävarmuutta lainanotossa ja kysynnässä.

Yllä esitetyt kolme eksternaliteettia (ammattiyhdistysliikkeen valta, valtion velkakierteen pysäyttämistarve ja matalan inflaation vaatimus) ovat monen ei-ekonomistin mielestä samat kuin talouspolitiikan realiteetit. Pekkasen paketin järkevyyden voidaan sanoa perustuvan näiden realiteettien tunnustamiseen. Lisäksi se perustuu ilmeisesti siihen ajatukseen, että sosiaali- ja työttömyysturvan uudistaminen ja työnteon kannustimien lisääminen sekä palkkamallit ja valtion velkakierteen katkaisu onnistuvat vain, jos eri osapuolet ovat sitoutuneet johonkin laajempaan pakettiin. Tällöin ei synny vastakkainasettelua, joka johtaa ehkä vain siihen, että saavutetuista eduista pidetään entistä tiukemmin kiinni.

Pekkasen paketin järkevyyden perustuu siis keskeisesti siihen, että se saa eri osapuolet toimimaan tavalla, joka koituu lopulta kaikkien eduksi. Ekonomisti sanoisi, että Pekkasen paketti auttaa sisäistämään talouden negatiivisia eksternaliteetteja. Skeptikko sanoisi, että paketin mukainen sitoutuminen merkitsee käytännössä, ettei kukaan tingi lopulta mistään ja välttämättömät uudistukset vain viivästyvät. Palaan tähän asiaan jäljempänä.

Paketin toimenpiteistä kenties entinen huomiota on herättänyt valtion menojen leikkausta koskeva laki. Teoriassa tällainen laki lisää uskottavuutta valtion velkaantumisen hallittavuuteen. Käytännössä lain toimivuus ja hyöty ovat kyseenalaisia. Uskottavampaa olisi, että pysyvistä säästöistä päätettäisiin saman tien. Uskottavuutta heikentää myös se, että työryhmän menolisäysehdotukset ovat yksilöityjä, mutta säästöehdotukset ovat yksilöimättömiä.

5 Työryhmän vision realismi

Pekkasen työryhmän vision mukaan bruttokansantuote kasvaa 5 % vuodessa vuoteen 2000 asti, ulkomainen nettovelkaantuneisuus puolittuu vuoteen 2000 mennessä ja työttömyysaste on 8 % vuonna 2000. Onko tämä realistista?

Tärkeä lähtökohta 90-luvun jälkipuoliskon talouskehitykselle on 15 prosenttiyksikköä korkeampi työttömyysaste kuin vuonna 1990. Tuon muutaman vuoden takainen $3\frac{1}{2}$ prosentin työttömyysaste alitti ns. luonnollisen työttömyysasteen, mutta esim. Pekkasen työryhmän tavoitteleva 8 prosentin työttömyysaste ei liene korkeampi kuin luonnollinen työttömyysaste. Tuon 8 prosentin ja nykyisen n. 18 prosentin työttömyysasteen erotus voisi siis karkeasti olla se suhdanteista aiheutuva työttömyyskuilu, joka olisi mahdollista kuroa kiinni pelkästään sillä, että tuotanto saavuttaisi tuotantomahdollisuudet.

Viisi vuotta eli vuodet 1995-2000 pitäisi riittää suhdannekuopan täyttämiseen. Työttömyyden pitäisi siis laskea tuona ajanjaksona yhteensä 10 prosenttiyksikköä eli keskimäärin 2 prosenttiyksikköä vuodessa. Historiallisten relaatioiden mukaan Suomen työttömyysaste pysyy ennallaan, jos bkt kasvaa 3 prosenttia vuodessa. Jotta työttömyys laskisi 2 prosenttiyksikköä vuodessa, olisi bkt:n kasvettava vähintään pari prosenttiyksikköä nopeammin eli 5-6 prosenttia vuodessa. Näin laskien pitäisi ainakin työvoimavarojen sallia Pekkasen työryhmän mukainen talouskasvu.

Työryhmän visio näkee kausaalisuuden kulkevan lähinnä vain talouskasvusta työllisyyteen eikä myös päinvastoin. Vision mukaisen talouskasvun voi estää juuri se, ettei työn tekeminen tai teettäminen ole riittävän kannattavaa. Talouskasvu on sekä työnteon synnyttämää että kysynnän vetämää. Työryhmän raportin liitteessä on kyllä todettu, että visio perustuu laskelmaan, jonka taustalla on "palkkakehitys, joka perustuu keskeisesti kunkin toimialan ja yrityksen olosuhteisiin". Tämän ohella vero- ja tulonsiirtojärjestelmän pitäisi tarjota sellaiset kannustimet, että työnteke on aina selvästi työttömyyttä kannattavampaa.

Työvoiman ohella talouskasvu tarvitsee investointeja. Toisaalta, kun työpaikat syntynevät pääosin yksityiseen palvelusektoriin, voi hyvin olla, ettei talouskasvu vaadi toteutuakseen samassa määrin investointeja kuin aiempina vuosikymmeninä.

Toinen lähtökohta vuosien 1995-2000 kehitykselle on hintakilpailukyky, joka on n. 60 % parempi

kuin vuonna 1990. Jos nyt saavutettu taso säilytetään, on olemassa kaikki mahdollisuudet sille, että vaihtotase pysyy ylijäämäisenä. Eri asia on se, pystytäänkö ulkomainen nettovelkaantumisen puolittamaan. Se voikin olla turhan kunnianhimoisen tavoite. Tärkein kysymys on, pystytäänkö kilpailukyky säilyttämään suunnilleen nykytasolla. Tässä nimenomaan työttömyysasteen korkeus suhteessa luonnolliseen työttömyysasteeseen viittaisi siihen, että koko kansantalouden tasolla palkankorotukset tulevat pysymään tuottavuuden kasvun rajoissa. Tällöin palkankorotukset eivät rapauta kilpailukykyä eivätkä myöskään aiheuta inflaatiota. Jälkimmäisestä syystä ei ole nähtävissä myöskään tarvetta markan vahvistamiseen ja sitä kautta kilpailukyvyyn heikentämiseen.

Yleisesti ottaen minun on vaikea hyväksyä näkemystä, että olisimme keskipitkällä aikavälilläkin jollain tavoin tuomittuja luonnollista työttömyysastetta selvästi korkeampaan työttömyyteen. Ja juuri suhdannetyöttömyyden korkeuden huomioon ottaen minun on myös vaikea nähdä, miksi inflaatio välttämättä muodostuisi lähivuosina kilpailijamaita nopeammaksi.

6 Talouspolitiikan vaihtoehdot

Kärjistäen Suomen talouspolitiikka on nyt tienhaarrassa, josta se voi edetä kolmeen suuntaan. Ensinnäkin se voi jatkaa "entistä menoa". Nykylinja perustuu lähinnä valtion velkakierteen katkaisuun säästöillä ja rahapolitiikkaan, joka tähtää matalaan inflaatioon ja ehkä markan vahvistamiseen. Nykylinja ei perustu työttömyyden alentamiseen esim. määrätietoisella työmarkkinoiden liberalisoinnilla tai aktiivisella rahapolitiikalla. Nykyistä linjaa voisi luonnehtia melko passiiviseksi; se luottaa talouden itsestään elpymiseen ja sen työllisyyttä lisäävään vaikutukseen.

Toinen vaihtoehto on Iso-Britannian ja Uuden-Seelannin tie, joka perustuu työmarkkinoiden liberalisointiin ilman perinteistä kolmikantavalmisteluja. Tämä tie näyttää kyllä lisäävän työllisyyttä, mutta ei kovin nopeasti ja ratkaisevasti.

Kolmas vaihtoehto on Pekkasen paketin tyyppi-

nen tie. Se perustuu nopeaan talouskasvuun ja eri osapuolten sitoutumiseen valtion velkakierteen katkaisuun. Sitoutumista tarvitaan myös, jotta nopea talouskasvu olisi mahdollinen ilman inflaation kiihtymistä, kilpailukyvyyn rapautumista ja vaihtotaseen heikkenemistä.

Onnistuessaan Pekkasen paketin tyyppinen vaihtoehto johtaa kestävään ja nopeaan talouskasvuun. Konsensus on Suomessa ollut käyttövoima, joka on usein ratkaissut käsillä olleita pahimpia ongelmia. Uudistukset etenevät, kun ihmiset ovat niiden takana. Pitkään aikaan konsensus ei ole kuitenkaan merkinnyt läpimurtoja isoissa asioissa, vaan pikemminkin sitä, että lakeja ei muuteta.

Pekkasen paketti ei käytä konsensusta työmarkkinoiden toimivuuden merkittäväksi parantamiseksi. Samalla on kuitenkin myönnettävä, että työmarkkinasäätelyn purkaminen on varmasti paljon vaikeampaa ja vähemmän loistokasta työtä kuin, mitä sen rakentaminen aikanaan 60-, 70- ja 80-luvuilla oli. Toisaalta suuri työttömyys ja sen aiheuttama valtiontalouden ahdinko merkitsevät, että uudistuksia tarvitaan ja tarve niihin on suurempi kuin koskaan. Työmarkkinakonsensuksen elinvoimaisuus ja tehokkuus mitataan nyt, kun vastuuta pitäisi kantaa paljon muustakin kuin kakunjaosta.

7 Pekkasen paketin ongelmat

Pekkasen paketin suurin ongelma on uskottavan sitoutumisen aikaan saaminen. Teorioiden perusteella tiedetään, että uskottava sitoutuminen edellyttää, että sitoutuneet osapuolet eivät voi tai niiden ei kannata poiketa sovitusta. Sitoutuminen voi tapahtua joko hallinnollisesti eli erilaisten säädösten avulla tai vaikuttamalla osapuolten kannustimiin niin, ettei sitoumuksen pettäminen ole kannattavaa. Lähinnä tulevat mieleen erilaiset sanktiot, jotka tekisivät poikkeamisesta kannattamattoman. Lakien merkitys sitoutumistekniikkana ei ole saanut varauksetonta hyväksyntää. Lakeja voidaan muuttaa ja erityisesti poliittisen regiimin muuttuminen on niiden kannalta suuri epävarmuustekijä.

Pekkasen paketti ei ole nykymuodossaan

uskottava, koska siitä puuttuvat pelisäännöt. Ensimmäinen pelisääntö pitäisi olla, että sitoutumisesta pakettiin ei voi lipsua ilman seurauksia. Vientiteollisuuden kohdalla tämä voisi merkitä, että ylisuuret palkankorotukset johtavat energiaverotuksen kiristymiseen.

Paketin valtion menolisäysten kohdalla pelisääntö pitäisi olla, että ne rahoitetaan aina aidoilla säästöillä muista menoista. Pekkasen paketti ei täsmennä, mitä valtion menoja leikataan, se toteaa vain, ettei kulutusta (työllisyyttä) ja investointeja leikata. Tavallaan paketti antaa hallitukselle vastuun ja samalla valtakirjan päättää leikkauksista. Tämä voidaan tulkita siten, että pakettiin sitoutuvat osapuolet hyväksyvät hallituksen säästöpäätökset, vaikka ne kohdistuisivat omaa ryhmää vastaan. Käytännössä tämä merkitsee työntekijäjärjestöiltä sitoutumista siihen, ettei säästöjä enää estetä lakolla uhkaamalla.

Rahapolitiikassa pelisääntö voisi olla, että kilpailukykyä ei heikennetä. Paketin mukaisen uskottavuuden kasvun suoma pelivara käytettäisiin kokonaan lyhyiden korkojen laskemiseen, ei markan vahvistamiseen. Tämä tavallaan sisältyykin Pekkasen pakettiin, kun se toteaa, että kilpailukyky säilytetään ennallaan.

8 Johtopäätökset

Ottaen huomioon talouspolitiikan realiteetit, on Pekkasen paketin kaltainen sopimus periaatteessa tehokas tapa laskea työttömyyttä. Sitoutuminen palkkamaltiltiin antaisi Suomen Pankille selkänjojaa lyhyiden korkojen laskemiseen ilman markkaan ja pitkiin korkoihin kohdistuvia paineita. Seuraavalle hallitukselle sovittu valtion menojen säästöohjelma antaisi perusteita ja velvoitteita toteuttaa uudistuksia ja menoleikkauksia, jotka kohdistuisivat paljolti myös omaan kannattajajoukkoon. Paketti lisäisi myös luottamusta kilpailukyvyyn säilymiseen ja tulojen kasvuun, mikä tukisi investointeja ja kulutusta. Paketti ei kuitenkaan ole nykymuodossaan uskottava, sillä ilman joitakin pelisääntöjä se ei sido osapuolia oikeastaan mihinkään. Lisäksi paketti jää pahasti puolitiehen ehdotuksissaan

työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi.

Kysynnän romahtaminen on ollut työttömyyden kasvun tärkein syy. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että ilman työmarkkinoiden toimivuuden paranemista kysyntä ja talouskasvu voisivat palauttaa työllisyyden ennalleen. Tuota talouskasvua ja kysyntää ei synny, jos työn tekeminen ja teettäminen eivät kannata.

Työryhmän vision mukainen 5 prosentin vuotuinen talouskasvu ja työttömyyden painaminen 8 prosenttiin vuoteen 2000 mennessä on voimavarojen puolesta realistinen tavoite. Se on myös siinä mielessä perusteltu tavoite, että sen toteutuminen ei riipu ratkaisevasti ulkomaisesta vetoavusta; 90-luvun jälkipuoliskon ongelma ei ole viennin veto vaan kotimainen kysyntä. Tässä mielessä avaimet ovat omassa käsissä. Pekkasen työryhmä ei kuitenkaan kirjoita auki sitä, minkälaisia uudistuksia tarvitaan, jotta viidessä vuodessa syntyisi 330 000 uutta työpaikkaa.

Julkisuus on kiinnittänyt paljon - ja aiheellisesti - huomiota siihen, miten ja kenen pitäisi viedä

Pekkasen pakettia eteenpäin. Matti Pekkanen totesi pakettinsa julkistamisen yhteydessä suurinpiirtein niin, että talouspolitiikan valmistelu ja toteuttaminen ovat tietysti hallituksen asia. Pekkasen ryhmä - ja sen toimeksiantaja - ovatkin nyt tehtävänsä tehneet. Nykyisen ja seuraavan hallituksen tehtävä on koota ryhmän ehdotuksista ja muista aineksista reseptit, joita se vie eteenpäin haluamallaan tavalla.

Lienee perusteltua väittää, etteivät sen enempää Pekkasen paperi kuin hallituksen tai opposition tähänastiset linjaukset vakuuta ekonomisteja siitä, että ne johtaisivat työttömyyden selvään ja nopeaan alenemiseen. Toisaalta ekonomistit itse eivät ole pystyneet sen parempaan. Työttömyysongelman ratkaisu vaatisi selkeitä vastauksia seuraavantyyppisiin vaikeisiin kysymyksiin: Miten voidaan merkittävästi edistää työmarkkinoiden toimivuutta? Onko esim. palkkasopimusten yleissitovuuspykälä aikansa elänyt? Miten työttömyysturvaa ja sen rahoitusta olisi uudistettava? Miten paljon ja mistä valtion menoja pitäisi leikata?